

Policy Paper

Забезпечення рівного доступу до вищої освіти для вступників з сільської та міської місцевості

Опис проблеми

Результати досліджень¹ демонструють, що Україні існує нерівність освітніх можливостей в залежності від типу місця проживання. Варто зазначити, що проблема нерівності у доступі до вищої освіти для вступників з міст та сіл залишається актуальною не лише для України. Це підтверджують [результати](#) міжнародного тестування PISA, яке складають школярі з більш, ніж 70 країн.

Учні у сільській місцевості обмежені у доступі до якісної шкільної освіти, можливостях для позакласного навчання та підготовки до ЗНО. Як наслідок, випускники шкіл у селах отримують суттєво нижчі бали ЗНО та рідше за своїх однолітків з міст приймають рішення перейти на рівень вищої освіти після закінчення середньої. Згідно даних Держстату, серед учнів у сільській місцевості 50.1% продовжують навчання в школі після 9 класу. Це на 13.5% менше за частку учнів у містах².

Ті випускники шкіл у сільській місцевості, які вирішують продовжити навчання у закладах вищої освіти (далі - ЗВО) рідше обирають університети у столиці або у великих містах, віддаючи перевагу локальним університетам та менш престижним спеціальностям.

Прояви нерівності освітніх можливостей

Прояви освітньої нерівності, спричинені соціальним походженням, традиційно розподіляються на дві основні групи³: нерівність у навчальних досягненнях та у виборі освітньої траєкторії. Розглянемо їх детальніше.

1. *Нерівність у навчальних досягненнях учнів шкіл у сільській місцевості та у містах*

Різниця у балах ЗНО серед учнів з сільської місцевості та міст з різних предметів становить в середньому 15 балів. Найбільший розрив - у результатах з математики та англійської мови. Тенденція зберігається з моменту запровадження ЗНО⁴.

¹ Когут, Самохін (2016), Малиш (2013), Мулявка, Оксамитна (2015), Оксамитна (2007), Рябчук (2015), Самохін, Онищенко (2017), Світяшук, Совун (2011)

² Джерело даних: Статистичний збірник "Загальноосвітні та професійно-технічні навчальні заклади України у 2017 році", розділ 2.6

³ Erikson, Jonsson (1996)

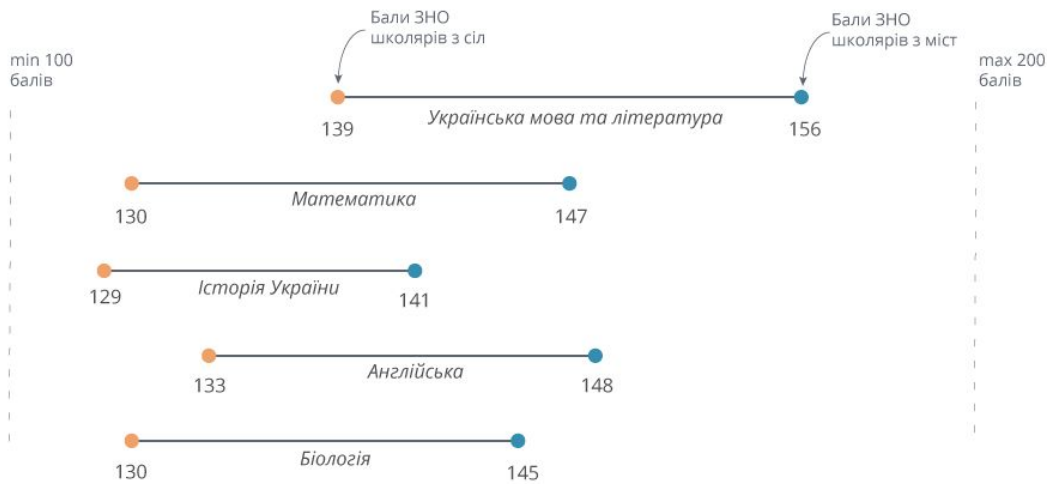
⁴ Самохін (2016), Оксамитна (2015)

Різниця в балах ЗНО випускників шкіл у селах та містах

Випускники шкіл у сільській місцевості складають ЗНО в середньому на 15 балів гірше, ніж їх однолітки з міст. Найбільша різниця - у результатах з математики.

TEXTY.ORG.UA

Дані: УЦОЯО

Серед випускників шкіл у сільській місцевості більша частка тих, хто не долають прохідний поріг або отримують дуже низькі результати ЗНО. Зокрема, серед учнів шкіл у селах, які склали ЗНО з української мови у 2018 році⁵, не подолали прохідний поріг 18%. До порівняння, серед вступників з міст частка тих, хто не набрав мінімальної кількості балів становить лише 4%⁶.

2. Відмінності у виборі освітньої траєкторії

Як зазначалось раніше, учні шкіл у селах частіше за однолітків з міст після 9 класу вступають до професійно-технічних навчальних закладів та коледжів, а не продовжують навчання в старшій школі⁷. Учні шкіл у селах, які все ж залишаються навчатися у старшій школі та приймають рішення про вступ на рівень вищої освіти, частіше за однолітків з міст обирають менш [локальні ЗВО та менш престижні спеціальності](#).

В українській системі вищої освіти між ЗВО у регіональних центрах (Київ, Львів, Одеса, Харків) та локальними університетами існує різниця у якості освіти, рівня забезпеченості ресурсами, якості підготовки студентського контингенту. Внаслідок цього, заклади у великих містах є більш привабливими для абітурієнтів та надають більш цінну кваліфікацію своїм випусникам. [За результатами дослідження результатів вступної кампанії у 2018 році](#), вступники з сіл та СМТ рідше вступають до ЗВО у великих містах та частіше обирають локальні університети.

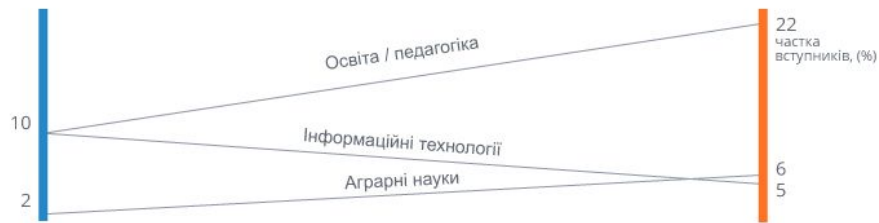
Відмінності у виборі освітньої траєкторії прослідковуються і у виборі спеціальностей: випускники шкіл у селах рідше обирають престижні спеціальності, з високим конкурсом та прохідними балами. Так, у 2018 році 20% абітурієнтів із сільської місцевості були зараховані на педагогічні спеціальності, а 6% - на аграрні спеціальності. На противагу, серед вступників з міст педагогічні спеціальності обрали 10% абітурієнтів, аграрні - 2%. Вдвічі менша частка вступників з сіл, ніж з міст обрали ІТ-спеціальності.

⁵ У 2018 році результати ЗНО з української мови і літератури та ще двох навчальних предметів зараховувались як оцінка ДПА.

⁶ Джерело даних: портал відкритих даних УЦОЯО. Набір даних "Статистичні дані основної сесії ЗНО - 2018".

⁷ Статистичний збірник "Загальноосвітні та професійно-технічні навчальні заклади України у 2017 році", розділ 2.6

Випускники з міст частіше обирають ІТ-спеціальності, а їх однолітки з сіл - педагогічні.

Наведені прояви нерівності освітніх можливостей учнів зумовлені **низкою чинників, пов'язаних з типом місця проживання**. Найбільш дослідженими серед них є **доступ до дошкільної освіти, нерівність у якості середньої освіти, доступ до можливостей додаткового навчання, добробут та рівень освіти родини**. Розглянемо їх детальніше.

1. *Обмежений доступ до якісної дошкільної та середньої освіти у сільській місцевості*

В Україні діти з сільської місцевості обмежені у доступі до якісної освіти вже починаючи з дошкільного рівня. У сільській місцевості охоплення дітей дошкільною освітою складає 41%, в той час як у містах цей показник на становить 66%⁸. Ми не можемо зробити висновки щодо впливу відвідування дошкільних закладів на подальшу успішність у навчанні в Україні, оскільки подібні дослідження не проводилися, однак численні західні наукові розвідки свідчать на користь існування такого зв'язку.

За даними інструменту для аналізу середньої освіти від аналітичного центру CEDOS "[Шкільна карта України](#)" за 2013-2014 рр., школи у селах мали гірше ресурсне забезпечення та нестачу кваліфікованих педагогічних кадрів.

Дослідження⁹ демонструють, що суттєвий вплив на результати складання ЗНО має тип школи. Випускники "елітних" закладів середньої освіти, таких як ліцеї та гімназії, здобувають вищі бали¹⁰. Діти у сільській місцевості обмежені у доступі до "елітних" шкіл, адже більшість з них розташовані у містах.

2. *Обмежений доступ до освітньої інфраструктури та додаткових можливостей підготовки до ЗНО у сільській місцевості*

Доступ до можливостей додаткового навчання, відвідування курсів, гуртків, тощо, позитивно впливає на навчальні досягнення учнів. Це відомо завдяки численным дослідженням, результатам тестування PISA. Існування зв'язку між позашкільним навчанням та вищими балами ЗНО довели результати опитування щодо впливу соціально-економічного середовища на результати навчання учнів, проведеного УЦОЯО та CEDOS у 2016 та 2017 рр¹¹. Учні шкіл у сільській місцевості обмежені у доступі як до додаткових занять, так і позашкільних можливостей до підготовки до ЗНО. Відвідування репетитора або підготовчих курсів для них передбачає потребу регулярно їздити до міста та

⁸Статистичний збірник "Дошкільна освіта в Україні", с. 13

⁹Бригінець (2010), Самохін (2016)

¹⁰Самохін Ігор (2017)

¹¹Звіт «Вплив соціально-економічного середовища на результати навчання учнів (вихованців) загальноосвітніх навчальних закладів» (II етап дослідження), с. 54.

додаткові витрати. Згідно з результатами опитування, проведеного групою “Рейтинг”¹², на 13% менше респондентів з сіл, ніж з міст, відповіли що користувалися послугами репетиторів при підготовці до ЗНО.

3. *Нижчий рівень економічного добробуту домогосподарств у сільській місцевості*

Згідно даних Держстату, грошові доходи домогосподарств у сільській місцевості в середньому на 14% нижчі, ніж у містах.

Припущення щодо того, що рівень забезпеченості родини впливає на успішність учнів знайшли підтвердження у результатах численних західних досліджень. Зокрема, це підтверджують і результати тестування PISA. У 2015 році учні, що походили з сімей з нижчим соціально-економічним статусом, склали тест гірше за однолітків з родин з вищим соціально-економічним статусом: на 13% - з природничо-наукової грамотності, на 12% - з читацької, на 14% - з математичної¹³.

Рівень добробуту родини впливає не лише на успішність учнів, але й на вибір освітньої траєкторії. Адже від забезпеченості родини залежить, чи зможе вона забезпечити послуги репетиторів, підготовчі курси, інші додаткові ресурси для навчання, а також підтримати вступника при переїзді до іншого міста, та, в разі необхідності, сплатити вартість навчання на контракті. Згідно результатів вже згаданого опитування щодо впливу соціально-економічного середовища на результати навчання учнів, випускники шкіл у сільській місцевості менше забезпечені такими засобами як доступ до Інтернету та власні книжки, ніж учні міських шкіл¹⁴.

Крім того, залежно від соціального статусу, родини можуть мати різні уявлення щодо очікуваної цінності вищої освіти. Згідно теорії людського капіталу (англ. *human capital theory*) переїзд до іншого регіону для навчання сприймається як цінність в разі, якщо очікувані переваги від отримання вищої освіти вищі за пов'язані з цим витрати¹⁵. Домогосподарства не в однаковій мірі готові інвестувати в соціальну мобільність дітей у формі навчання в університеті. Для абітурієнтів з сільської місцевості та їх родин витрати, пов'язані з переїздом до великого міста можуть перевищувати суб'єктивну очікувану користь від вищої освіти.

Держава може компенсувати непрямі витрати, пов'язані зі вступом до ЗВО для тих студентів, які не можуть оплатити їх самостійно, шляхом надання стипендій. У 2017 році в Україні було розпочато зміни в системі надання стипендіального забезпечення. Число отримувачів академічної стипендії скоротилось до 45%, в той час як сума виплат зросла - з близько 800 до 1300 грн (1600 грн – для підвищеної стипендії). Враховуючи різницю у результатах ЗНО, вступникам з сіл важче увійти до числа отримувачів академічної стипендії, ніж їх одноліткам з міст. В той же час, більшість абітурієнтів з сіл не можуть розраховувати на соціальну стипендію, адже вона доступна лише певним групам вступників і вузькій категорії малозабезпечених родин.

4. *Рівень освіти батьків*

¹² Динаміка ставлення українців до ЗНО. Соціологічна група “Рейтинг” (2018)

¹³ OECD. Educational Opportunity for All (2017), p. 78

¹⁴ Див. джерело 11

¹⁵ Mchugh, Morgan (1984)

Серед сільського населення вищий відсоток громадян, що закінчили нижчий рівень освіти. Результати PISA та опитування щодо впливу соціально-економічного середовища на результати навчання учнів, демонструють, що рівень освіти батьків впливає на навчальні досягнень¹⁶.

У звіті ОЕСР “Освітні можливості для всіх” також наголошується на тому, що батьки, що отримали диплом про вищу освіту або науковий ступінь, зазвичай мають вищі очікування щодо освіти власних дітей. В свою чергу, вищі очікування призводять до того, що учні демонструють кращі результати у навчанні та формують прагнення здобути вищий рівень освіти¹⁷.

Сучасна політика щодо доступу до вищої освіти в Україні

Масова вища освіта у розвинутих суспільствах перестає бути привілеєм та стає гарантованим державою правом громадян¹⁸. Рівні можливості у доступі до якісної освіти незалежно від походження приносять численні переваги для суспільств, адже в такому випадку освіта може ефективно виконувати роль соціального ліфту, а разом з цим сприяти розвитку людського капіталу. На противагу, у суспільствах з високим рівнем нерівності, система освіти відтворює та поглиблює стратифікацію. **Політики щодо доступу до освіти** можуть як зменшувати, так і поглиблювати нерівність можливостей.

Як і в більшості розвинутих країн, система вищої освіти в Україні функціонує в межах моделі масової освіти. Конституція України, Закон України “Про вищу освіту” закріплюють право громадян на безоплатне здобуття вищої освіти у державних та комунальних закладах освіти на конкурсній основі.

Серед українських випускників шкіл, частка тих, хто вступає на навчання до ЗВО традиційно є високою. За результатами вступної кампанії 2018 року, згідно [даних Міністерства освіти і науки](#), 76% випускників шкіл взяли участь у вступі до ЗВО на бакалаврат. Це вище за середній показник частки молоді, що продовжує навчання на бакалавраті серед країн ОЕСР: 58% станом на 2016 рік¹⁹.

Забезпечення рівного та прозорого доступу до навчання для всіх категорій населення декларується серед цілей сучасної політики в сфері освіти в Україні. Зокрема, мета із забезпечення рівного доступу до вищої освіти зазначена в Стратегії реформування вищої освіти в Україні до 2020 року²⁰, що була розроблена МОН, проте на момент цієї публікації залишається не затвердженою. Також про забезпечення рівного доступу до вищої освіти як стратегічну мету йдеться у наступних програмних документах:

- Стратегія сталого розвитку "Україна - 2020"
- Середньостроковий план пріоритетних дій Уряду до 2020 року
- Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом

Варто зазначити, що кожен з цих з документів торкається теми забезпечення рівного доступу до вищої освіти лише побічно, в контексті інших змін в системі вищої освіти, таких як підвищення якості вищої освіти та інтеграція до Європейського простору вищої освіти.

¹⁶ Звіт «Вплив соціально-економічного середовища на результати навчання учнів (вихованців) загальноосвітніх навчальних закладів» (II етап дослідження), с. 35

¹⁷ OECD. Educational Opportunity for All (2017), p. 91

¹⁸ Throw, 1974

¹⁹ OECD. Education at a Glance (2018), p. 205

²⁰ Стратегія реформування вищої освіти в Україні до 2020 року. Міністерство освіти і науки України, с. 10, 13.

Одним з головних успіхів державної політики щодо забезпечення рівного та меритократичного доступу до вищої освіти залишається запровадження вступу за результатами зовнішнього незалежного тестування (ЗНО). ЗНО справді став ефективним засобом боротьби з корумпованим доступом до вищої освіти. Так, згідно результатів опитування, проведеного у 2018 році соціологічною групою “Рейтинг”, 52% опитаних (75% з числа тих, хто мав досвід складання тестування) підтримують систему вступу за результатами ЗНО. 46% респондентів вважають, що запровадження ЗНО сприяє боротьбі з корупцією при вступі до вищих навчальних закладів²¹.

Крім цього, прозорості та доступності процесу вступу до ЗВО сприяє запровадження можливості подавати документи для участі у вступній кампанії в електронній формі.

Водночас попри очевидні переваги вступу за результатами стандартизованих тестувань, ЗНО не може нівелювати структурні чинники нерівності у доступі до освіти, з якими стикаються учні сільських шкіл: відмінності у якості шкільної освіти, обмежений доступ до можливостей додаткового навчання, нижчі очікування щодо результатів навчання учнів в селах, нижчий рівень економічного добробуту домогосподарств у селах, ті ін. В умовах низької ефективності державної політики адресної підтримки студентів у вигляді стипендій, для вступників із соціально вразливих груп ці обмеження перетворюються на бар'єри у доступі до вищої освіти.

Сучасна політика щодо забезпечення доступу до вищої освіти дітей із сільської місцевості в Україні здебільшого спрямована на **вирівнювання освітніх шансів вступників з різним соціально-економічним походженням**.

Зокрема, на подолання територіальних відмінностей у якості шкільної освіти спрямовано комплекс заходів в межах “Нова українська школа”. Реформа надає громадам можливість закрити малокомплектні сільські школи та натомість створювати опорні школи²², краще забезпечені матеріально-технічними ресурсами та кваліфікованими педагогічними кадрами. При цьому, на місцеву владу покладено зобов'язання з організації довозення дітей із сільської місцевості до опорних шкіл.

Заходи з підвищення якості середньої освіти в селах спрямовані на досягнення довгострокового результату. Поки ж, вирішення проблеми нерівності відбувається передусім на етапі вступу до ЗВО. Задля цього у 2017 році було запроваджено **сільський коефіцієнт**. Конкурсний бал вступників, які закінчили сільські школи і зареєстровані у селах протягом не менш як 2 років, множить на сільський коефіцієнт. Сільський коефіцієнт (далі - СК) становить 1,02 (1,05 - для спеціальностей аграрної галузі). [Перелік](#) сільських шкіл, учні яких мають право на СК, затверджує МОН. До цього переліку не входять школи, розташовані в СМТ (селищах міського типу)²³.

Як зазначила Міністр освіти, Лілія Гриневич, коментуючи запровадження сільського коефіцієнту: *“Ми не можемо створити рівного доступу для отримання освіти у селі та в місті, але вважаємо, що необхідно підтримати сільську молодь – для неї визначений коефіцієнт 1,02²⁴”*

Запровадження пільгових умов вступу для вступників з сільської місцевості не є абсолютно новим заходом у політиці доступу до вищої освіти в Україні. Для розуміння

²¹ Динаміка ставлення українців до ЗНО. Соціологічна група “Рейтинг”, від 29.05.2018

²² ст. 13 Закону України “Про освіту”

²³ Умови прийому на навчання до закладів вищої освіти України у 2018 році. Міністерство освіти і науки України.

²⁴ Привілей для інженерів і жителів сіл: Гриневич розповіла, що нового у вступній кампанії-2017. Українська Правда. Від 27.06.2017.

контексту варто звернутися до історичного досвіду української системи освіти в радянський період та у роки незалежності.

У Радянському Союзі забезпечення рівного доступу до освіти декларувалося як одне з основних завдань держави, особливо, щодо певних соціальних груп, у тому числі, представників робочого класу та вихідців з сіл. Ця мета переважно досягалася наданням пільг при вступі. Так, починаючи з 1960-х років у відборі до університетів активно застосовувались квоти для абітурієнтів з сіл та молоді з досвідом роботи. Як наслідок, в радянські часи відчутно зросла частка сільської молоді на рівні вищої освіти²⁵. Водночас такі заходи не могли вирішити проблему нерівності навчальних досягнень вступників, які отримували відмінну за якістю середню освіту.²⁶ Вже за періоду незалежності також застосовувались квоти при вступі для випускників з сільської місцевості, щоправда, лише для визначеного державою переліку спеціальностей, переважно аграрних, педагогічних та виробничих²⁷.

Хоча під час вступної кампанії 2018 сільський коефіцієнт був доступний для абітурієнтів з сіл при вступі на різні спеціальності, він був вищим (1,05) за умови вступу на аграрний фах²⁸. У 2019 році вищий коефіцієнт (1,05) отримають також вступники на спеціальності з особливою підтримкою²⁹.

Серед інших нововведень вступної кампанії у 2019 році - надання спеціального коефіцієнту для першочергового зарахування на бюджетні місця на медичних та педагогічних спеціальностях абітурієнтам, які погодяться по завершенню навчання відпрацювати у сільській місцевості не менше трьох років³⁰. За словами генерального директора директорату вищої освіти та освіти дорослих МОН Олега Шарова:

“Таким чином підтримка буде надана тим дітям з сіл, які хочуть отримати вищу освіту і повернутися працювати до себе додому.”

Вцілому СК є досить обмеженим заходом підтримки учнів сільських шкіл, оскільки підтримує незначну частку таких вступників. За результатами вступної кампанії 2018 року, **642** абітурієнти змогли потрапити на бюджет завдяки СК.

Компенсаційний коефіцієнт не здатний вирішити проблему, оскільки діє вже безпосередньо на етапі вступу до ЗВО, в той час як вибір освітньої траєкторії вступниками формується задовго до початку вступної кампанії. Так, у 2018 році в основній сесії ЗНО взяли участь **51851** випускник шкіл у сільській місцевості³¹. Всього у 2018 році до ЗВО подали заяви на вступ³² **18046** абітурієнтів, до балу яких враховувався сільський коефіцієнт. Із них було зараховано (на контракт та бюджет) **14648** осіб³³. Тобто значна частина випускників шкіл із сільської місцевості приймають рішення не вступати на ЗВО взагалі.

²⁵ Huisman J., Smolentseva A., Froumin I. (eds), c. 67.

²⁶ Оксамитна (2011), с. 162 - 165.

²⁷ Постанова Кабінету Міністрів України “Про підготовку фахівців для роботи в сільській місцевості” № 1159 від 29 червня 1999 р.

²⁸ Умови прийому на навчання до закладів вищої освіти України в 2018 році

²⁹ Некон’юктурні (непопулярні) спеціальності, які є пріоритетними для держави. Перелік визначається МОН разом з Умовами прийому до ЗВО.

³⁰ Умови прийому на навчання до закладів вищої освіти України в 2019 році

³¹ Джерело даних: портал відкритих даних УЦОЯО. Набір даних “Статистичні дані основної сесії ЗНО - 2018”.

³² Йдеться про абітурієнтів, які вступали на основі результатів ЗНО, на денну форму навчання бакалаврату чи медичної або ветеринарної магістратури.

³³ Джерело даних: vstup.info. Серед абітурієнтів, які вступали до ЗВО на денну форму, на бакалаврат (в тому числі на медичну або ветеринарну магістратуру) на основі повної загальної середньої освіти, за результатами ЗНО, у 2018 році.

Подібна ситуація склалася і в 2017 році: комісія з аудиту вступної кампанії 2017 прийшла до висновку, що “56% випускників сільських шкіл не беруть участь у вступній кампанії на бакалаврат³⁴”.

Рекомендації

1. Оскільки забезпечення рівного доступу до вищої освіти, незалежно від соціального походження вступників можливо досягнути лише в довгостроковій перспективі, необхідно включити відповідні цілі та очікувані проміжні результати до стратегічних документів Уряду. Зокрема, до стратегій реформування середньої та вищої освіти.
2. В Україні в сільській місцевості існує нерівність у доступі до освітніх можливостей та інфраструктури. Оскільки вирішення проблеми доступу до освітньої інфраструктури в селах потребує значних ресурсів та можливе лише у довгостроковій перспективі, у найближчий час варто зосередитись на заходах зі створення додаткових можливостей для позакласного навчання та підготовки до ЗНО для школярів у сільській місцевості. Зокрема, це:
 - створення додаткових можливостей для навчання та підготовки ЗНО онлайн
 - організація додаткових курсів підготовки до ЗНО для вступників з сіл
 - профорієнтаційні заходи для учнів у селах
3. Завданням на довгострокову перспективу залишається забезпечення сільських шкіл ресурсами, навчальними матеріалами та кваліфікованими вчителями. Ці заходи вже відображені у концепції реформи середньої освіти “Нова українська школа”.
4. Запровадження компенсаторних курсів з базових предметів на першому році навчання в університеті. Це дозволить вступникам з гіршими результатами навчання в школі “надолужити” необхідний рівень знань для подальшого навчання на рівні вищої освіти³⁵. В умовах, коли кількість вступників скорочується, такі заходи можуть допомогти університетам, особливо в обласних центрах, залучити майбутніх студентів.
5. За допомогою стипендій, адресно надавати державну підтримку вступникам, залежно від рівня добробуту родини.

Рекомендації щодо даних

Напрацювання ефективних рішень для державної політики із забезпечення рівного доступу до вищої освіти потребує доказової бази. Збір та аналіз статистичних даних про соціально-економічне походження вступників дає можливість не лише виявляти та досліджувати нерівність, але і розробляти та обґрунтовувати заходи з її подолання на національному та локальному рівнях.

Сьогодні основним джерелом даних для досліджень нерівності у навчальних досягненнях учнів в залежності від соціального становища, доступним у форматі **відкритих даних** є набір “Деперсоніфіковані дані учасників зовнішнього незалежного оцінювання з кожного навчального предмета”, який щорічно публікується Українським центром оцінювання якості освіти (УЦОЯО).

³⁴ Довідка за результатами роботи тимчасової комісії з проведення аудиту вступної кампанії 2017 року та її забезпечення Єдиною державною електронною базою з питань освіти. Міністерство освіти і науки України.

³⁵ OECD (2017), *Educational Opportunity for All: Overcoming Inequality throughout the Life Course*, Educational Research and Innovation, с. 87

Важливими джерелами інформації також є **дані Інформаційної системи управління освітою (ІСУО)** та **дані про результати вступних кампаній, що збираються Єдиною державною електронною базою з питань освіти (ЄДЕБО).**

Важливо наголосити, що лише даних про результати ЗНО та вступних кампаній, що збираються УЦОЯО та ЄДЕБО, недостатньо, оскільки ці джерела дозволяють дослідити лише обмежений набір чинників нерівності в залежності від походження: тип населеного пункту, тип школи, регіон, тощо.

Крім зазначених джерел, для дослідження освітніх траєкторій випускників необхідні **деперсоніфіковані дані про рух контингенту студентів**, зокрема:

- дані про вступників, які завершують навчання не отримавши кваліфікацію (диплом)
- дані про рух студентів в межах системи освіти (переведення, відрахування)
- дані про вступ до магістратури
- дані про практику перехресного вступу на магістратуру

У поєднанні з показниками щодо соціо-економічних характеристик студентів ця інформація дозволить відстежувати та досліджувати освітні траєкторії вступників із різних соціальних груп. Частина цих показників консолідована у наборі даних **“Реєстр студентських (учнівських) квитків”** (складова Єдиної державної електронної бази з питань освіти), який наразі не є доступним у форматі відкритих даних.

Для оцінки ефективності державної політики щодо забезпечення рівного доступу до вищої освіти, необхідно також збирати показники щодо результатів надання державної підтримки (стипендіального забезпечення) представникам соціально вразливих груп.

Надзвичайно цінними для досліджень нерівності у доступі до вищої освіти є **результати репрезентативних опитувань**. Такі дані дозволяють виявити більш глибокі та опосередковані чинники нерівності, пов'язані з соціально-економічними походженням. Сьогодні найбільш єдиним загальнонаціональним репрезентативним опитуванням щодо впливу соціально-економічних факторів на навчальні досягнення в Україні є опитування випускників шкіл, які брали участь у ЗНО, проведене у 2016 та 2017 роках, УЦОЯО та аналітичним центром CEDOS. Важливо, що такий моніторинг відбувався щорічно, проте у 2018 році опитування не проводилося.

Варто зазначити, що у 2018 році Україна взяла участь у міжнародному моніторинговому дослідженні якості освіти PISA (публікація результатів очікується у 2019). Результати PISA дадуть змогу глибше дослідити вплив соціо-економічних чинників, зокрема, типу місця проживання на формування у школярів навичок роботи з текстом, знань з природничих та точних наук. Раніше єдиним досвідом участі України в міжнародних дослідженнях була участь у моніторингу «Тенденції у вивченні математики та природничо-наукових предметів у різних країнах» (англ. Trends in International Mathematics and Science Study, скорочено – TIMSS) у 2011 році.

Використана література:

1. Huisman J., Smolentseva A., Froumin I. (eds) 25 Years of Transformations of Higher Education Systems in Post-Soviet Countries. Palgrave Studies in Global Higher Education. Palgrave Macmillan, Cham.
2. Mchugh, R., & Morgan, J. N. (1984). The Determinants of Interstate Student Migration: A Place-to-Place Analysis. *Economics of Education Review*, 3(4), 269–278.
3. OECD (2018), *Education at a Glance 2018: OECD Indicators*, OECD Publishing, Paris
4. OECD (2012), *Equity and Quality in Education: Supporting Disadvantaged Students and Schools*, OECD Publishing.
5. OECD (2017), *Educational Opportunity for All: Overcoming Inequality throughout the Life Course*, Educational Research and Innovation, OECD Publishing, Paris.
6. OECD (2018), *PISA 2015 Results in Focus*, OECD Publishing, Paris
7. The Bologna Process Implementation Report 2018: an update of the European Higher Education Area. с. 16. Режим доступу: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/european-higher-education-area-2018-bologna-process-implementation-report_en
8. Trow, M. “Problems in the Transition from Elite to Mass Higher Education.” In OECD (ed.). *Policies for Higher Education*. Paris: OECD, 1974, pp. 51–101.
9. Wadi D. Haddad, Terri Demsky. *Education policy-planning process: an applied framework*. UNESCO: International Institute for Educational Planning. Paris, 1995.
10. Динаміка ставлення українців до ЗНО. Соціологічна група “Рейтинг”, від 29.05.2018. Режим доступу: http://ratinggroup.ua/research/ukraine/dinamika_otnosheniya_ukraincev_k_vno_zno.html
11. Довідка за результатами роботи тимчасової комісії з проведення аудиту вступної кампанії 2017 року та її забезпечення Єдиною державною електронною базою з питань освіти. Міністерство освіти і науки України. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/news/usi-novivni-novini-2017-11-20-shirsha-komunikacziya-ta-vdos-konalennya-edebo--komisiya-z-auditu>
12. Звіт «Вплив соціально-економічного середовища на результати навчання учнів (вихованців) загальноосвітніх навчальних закладів» (II етап дослідження). Міністерство освіти і науки України, Інститут освітньої аналітики, Український центр оцінювання якості освіти, аналітичний центр CEDOS. Київ, 2017.
13. Мулявка В., Оксамитна С., 2015. Освітня нерівність за місцем проживання та типом освітнього закладу. В: Наукові записки НаУКМА, 174, с. 9-20.
14. Оксамитна С. М. Міжгенераційна класова та освітня мобільність, 2011. с. 162 - 165.
15. Оксамитна С.М. Соціальне походження та освітня нерівність в Україні / С.М. Оксамитна, В.Є. Хмелько // Наукові записки НаУКМА. Соціологічні науки. – 2007.- Т.70. – С. 39 – 46.
16. Самохін Ігор. Нерівність навчальних досягнень в українських школах за результатами ЗНО-2016. CEDOS (2017). Режим доступу:

<http://cedos.org.ua/uk/osvita/nerivnist-navchalnykh-dosiahnen-v-ukrainskykh-shkolakh-za-razultatamy-zno-2016>

17. Стратегія реформування вищої освіти в Україні до 2020 року (Проект). Міністерство освіти і науки України. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/gromadske-obgovorennya/2016/18-strategiya-reformuvannya-vishhoi-osviti-20.doc>

*Матеріал підготовлено за підтримки
Міжнародного фонду «Відродження».
Документ відображає позицію авторів
і не обов'язково збігається з позицією
Міжнародного фонду «Відродження».*

МІЖНАРОДНИЙ
ФОНД
ВІДРОДЖЕННЯ